

ԳԵՂԱՄ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ՀՀ կառավարության աշխատակազմի «Օրենսդրության կարգավորման ազգային կենտրոն» ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի իրավաբան
ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի իրավագիտության ամբիոնի 2-րդ տարվա ասպիրանտ

ՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԸ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Իրավաբանական անձանց իրավական կարգավորման առանձնահատկությունները ԵՄ-ում կայանում են նրանում, որ դրանց վրա ազդեցություն են գործում ինչպես առանձին պետությունների օրենսդրությունները, այնպես էլ տարբեր իրավական հարցերի շուրջ ընդունված համաեվրոպական ակտերը:

Եվրոպական Միության ակտերում հանդիպում են տարբեր տերմիններ. «իրավաբանական անձ» (legal person), «ընկերություն» (company), «տնտեսական ընկերություն» (society), «ֆիրմա» (firm), «տնտեսվարող սուբյեկտ» (undertaking, enterprise), ինչն առաջացնում է որոշակի անորոշություն: Քանի որ տնտեսական մրցակցության մեջ ընդգրկված անձանց տարբերակումն ինչպես տեսական, այնպես էլ գործնական կարևորություն ունի, ապա անհրաժեշտ է պարզաբանել դրանցից յուրաքանչյուրի էությունը և դերակատարությունը ԵՄ-ի օրենսդրությունում:

Համաձայն Եվրոպական Միության գործունեության մասին պայմանագրի (այսուհետ նաև՝ Լիսաբոնի պայմանագիր) 54-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության՝ «ընկերություններ» և «ֆիրմաներ» են համարվում քաղաքացիական կամ առևտրային օրենսդրության համաձայն հիմնադրված (constituted under civil or commercial law) ընկերությունները կամ ֆիրմաները, այդ թվում՝ կոոպերատիվները և հանրային կամ մասնավոր օրենսդրությամբ կարգավորվող այլ իրավաբանական անձինք (other legal persons governed by public or private law)՝ բացառությամբ ոչ առևտրային կազմակերպությունների (non-profit-making)¹:

Այսպիսով, ելնելով այս հոդվածի դրույթներից, կարելի է եզրահանգում կատարել, որ «ընկերություն» հասկացության տակ հասկացվում են բոլոր տեսակի իրավաբանական անձինք, որոնց հիմնական նպատակը շահույթի ստացումն է:

Միևնույն ժամանակ, մասնագետների կարծիքով 54-րդ հոդվածը տարածվում է նաև ընկերությունների վրա, որոնք իրավաբանական անձինք չեն: Նման դատողություններ անում են մի շարք հեղինակներ, ովքեր ընկերությունների շարքն են դասում նաև իրավաբանական անձ չհանդիսացող կազմակերպություններին՝ միևնույն ժամանակ վերապահում կատարելով, որ վերջիններս իրենց էությամբ կարողանան ազատ տնտեսական գործունեություն իրականացնել արտասահմանում²:

Նրանց կարծիքով տվյալ դեպքում վճռորոշ դեր է խաղում ընկերության իրավական որոշակի անկախությունն իր մասնակիցներից, ինչպես նաև հատուցելի տնտեսական գործունեության իրականացման փաստը, ընդ որում, պարտադիր չէ որպես հիմնական գործունեություն:

Այսպիսով, ԵՄ-ում կիրառվող «ընկերություն» հասկացությունը հավաքական է և ներառում է տարբեր տեսակի իրավաբանական անձանց: Միևնույն ժամանակ, «ընկերություն» հասկացությունն ավելի լայն հասկացություն է, քան «իրավաբանական անձ» հասկացությունը, քանի որ այն ներառում է նաև իրավաբանական անձ չհանդիսացող անձանց:

«Ընկերություն» հասկացության այսքան լայն մեկնաբանումն անհրաժեշտություն է առաջացնում հարաբերակցել դրա փախհարաբերությունը «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացության հետ: Օրենսդրական փոփոխությունները կամ տնտեսվարող սուբյեկտի կազմակերպաիրավական ձևի ձևափոխումը, որն արտահայտվում է տնտեսվարող սուբյեկտին իրավաբանական անձի իրավունքներ տալու կամ զրկելու հետ, չեն ազդում տնտեսվարող սուբյեկտի տնտեսական էության վրա: Այսինքն, տնտեսվարող սուբյեկտի կողմից իրավաբանական անձանց իրավունքով օժտված լինելը վերջինիս կարևոր, բայց ոչ պարտադիր

հատկանիշն է³:

Եվրոպական իրավունքում հաճախ օգտագործվող «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունն սկզբնական շրջանում լայնորեն օգտագործվում էր Եվրոպական Համայնքի «մրցակցային օրենսդրությունում»: Հենց ԵՀ-ի մրցակցային օրենսդրության մեջ ձևավորվել է տնտեսվարող սուբյեկտի «եվրոպական» հասկացությունը⁴:

Տնտեսվարող սուբյեկտի հասկացության սահմանումը ԵՄ-ի մրցակցային օրենսդրության մեջ «նախադեպային» ծագում ունի: Այն ձևավորվել է ԵՄ-ի դատական իշխանության ներկայացուցիչների կողմից և կիրառվում է Եվրոպական Հանձնաժողովի և անդամ պետությունների իրավասու մարմինների կողմից համապատասխան գործեր քննելիս:

«Տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը, սակայն, չի սահմանվում ինչպես Եվրոպական ընկերակցության հիմնադրման պայմանագրում, այնպես էլ լիսաբոնյան փոփոխություններից հետո: Այնուամենայնիվ, սա չափազանց կարևոր հասկացություն է, քանի որ միայն տնտեսվարող սուբյեկտների միջև համաձայնությունն է ընկնում Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ հոդվածի կարգավորման տակ, իսկ 102-րդ հոդվածը կիրառվում է միայն տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից ազդեցիկ դիրք գրավելու միջոցով չարաշահումների դեպքում:

Եվրոպական արդարադատության դատարանը Hofner and Elser v Macrotron GmbH⁵ գործում պարզաբանել է, որ «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը ներառում է ցանկացած կազմակերպարավական միավոր, որն զբաղված է տնտեսական գործունեությամբ՝ անկախ կազմակերպարավական միավորի իրավական կարգավիճակից և նրա ֆինանսավորման եղանակից:

Wouters v Algemene Raad van de Nederlandsche Orde van Advocate գործում դատարանն ասել է, որ պայմանագրի մրցակցությանը վերաբերող դրույթները չեն կիրառվում այն գործունեության նկատմամբ, որն իր բնույթով, իր նպատակով և խնդրո առարկա հանդիսացող կանոններով չի պատկանում տնտեսական գործունեության ոլորտին... կամ այն կապված է պետական մարմինների իրավասությունների իրականացման հետ⁶:

Տնտեսական գործունեությամբ զբաղված լինելու և անկախ իրավական կարգավիճակի հետ կապված ձևակերպումները կօգնեն հասկանալ «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը:

Hofner-ի գործում արտահայտված այն տեսակետը, որ ցանկացած կազմակերպարավական միավոր, որն զբաղված է տնտեսական գործունեությամբ, անկախ իր իրավական կարգավիճակից՝ կարող է որակվել որպես տնտեսվարող սուբյեկտ, իր արտահայտումն է գտել Եվրոպական արդարադատության դատարանի (այսուհետ նաև՝ Դատարան) բազմաթիվ վճիռներում և Հանձնաժողովի որոշումներում: Ընկերությունները և ընկերակցությունները կարող են որակվել որպես տնտեսվարող սուբյեկտներ, նման որակում կարող են նմանապես ստանալ նաև գյուղատնտեսական կոոպերատիվները⁷: Առևտրային ասոցիացիաները, որոնք զբաղված են տնտեսական գործունեությամբ, ևս կարող են համարվել տնտեսվարող սուբյեկտներ: Դրանից հետևում է, որ առևտրային ասոցիացիաների միջև համաձայնությունները ևս կարող են ընկնել Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ հոդվածի կարգավորման տակ⁸: Փաստը, որ կազմակերպությունը չունի շահույթ ստանալու նպատակ կամ չունի տնտեսական նպատակ, չի ապարտակում այն որպես տնտեսվարող սուբյեկտ՝ պայմանով, որ այն վարում է որոշակի առևտրային կամ տնտեսական գործունեություն: Այս հիմքի վրա Հանձնաժողովը Distribution of Package Tours During the 1990 World Cup-ի⁹ գործով որակեց ՖԻՖԱ-ին՝ 1990 թվականի ֆուտբոլի աշխարհի առաջնության պատասխանատու մարմին, ինչպես նաև իտալական ֆուտբոլի ասոցիացիային և տեղական կազմակերպչական կոմիտեին որպես տնտեսվարող սուբյեկտներ՝ 81-րդ հոդվածի իմաստով¹⁰: Ֆիզիկական անձը բազմաթիվ իրավիճակներում ևս կարող է համարվել տնտեսվարող սուբյեկտ, սակայն ոչ այն դեպքերում, երբ ֆիզիկական անձը հանդես է գալիս որպես աշխատող, կամ անձնական սպառման (օգտագործման) համար ձեռք է բերում ապրանքներ կամ ծառայություններ:

Ինչպես արդեն նշել էինք, երկրորդ պնդումը կապված էր իրավական կարգավիճակի հետ: Եվրոպական արդարադատության դատարանը Hofner-ի գործում սահմանել էր, որ կազմակերպարավական միավորի իրավական կարգավիճակը որոշիչ չէ որպես տնտեսվարող սուբյեկտ որակելիս: Պետական մարմինները, ինչպիսիք են Hofner-ի գործում աշխատանքի տեղավորման գործակալությունը կամ Banchemo-ի¹¹ գործում Պետական մոնոպոլիաների անկախ վարչությունը (Autonomous Administration of State Monopolies) համարվեցին տնտեսական բնույթի գործունեությամբ զբաղվող՝

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

կապված համապատասխանաբար աշխատանքի գնման և ծխախոտի արտադրության շուկայում ապրանքների ու ծառայությունների առաջարկության հետ: Պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերությունները կամ մարմինները, որոնք պետության կողմից լիազորված են համապատասխան իրավագործությամբ, և կվազի-կառավարական մարմինները, որոնք իրականացնում են տնտեսական գործունեություն, ևս կարող են լինել տնտեսվարող սուբյեկտներ:

Hofner-ի գործում առաջ քաշված բանաձևին հետագայում ավելացվեց այլ դրույթ՝ «ֆունկցիոնալ մոտեցումը». կազմակերպաիրավական միավորը կարող է գործել որպես տնտեսվարող սուբյեկտ, եթե իրականացնում է իր ֆունկցիաները, բայց տնտեսվարող սուբյեկտ չէ, երբ իրականացնում է ուրիշների ֆունկցիաները: Օրինակ՝ Մեծ Բրիտանիայում տեղական իշխանությունները երբեմն կարող էին գործել իրենց հանրային իրավունքի շրջանակում «Պառլամենտի մասին» օրենքում սահմանված նպատակներին հասնելու համար, այս դեպքում դրանք տնտեսվարող սուբյեկտներ չեն: Բայց մեկ այլ դեպքում դրանք կարող են գործել որպես առևտրային միավորներ, որի դեպքում դրանք տնտեսվարող սուբյեկտներ են Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ հոդվածի իմաստով¹²:

Ֆիզիկական անձինք կարող են համարվել տնտեսվարող սուբյեկտներ, եթե նրանք զբաղվում են տնտեսական գործունեությամբ: Մրցակցային կանոնները կիրառվելու են, օրինակ, առևտրային գործակալների նկատմամբ՝ բացառությամբ, երբ նրանք միայն կատարում են պրինցիպալի հրահանգները¹³, մաքսային գործակալների¹⁴, արտոնագրային հավատարմատարների, գյուտարարների նկատմամբ, ովքեր կարող են մտնել հակամրցակցային համաձայնությունների մեջ՝ կապված իրենց գյուտի օգտագործման հետ¹⁵ և այլն:

Ազատ (լիբերալ) մասնագիտությունների անդամները կարող են լինել տնտեսվարող սուբյեկտներ՝ Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ հոդվածի իմաստով: Commission v Italy¹⁶ գործում ԵԱԳ-ն որոշեց, որ մաքսային գործակալներն Իտալիայում, ովքեր առաջարկում էին վճարովի ծառայություններ մաքսային ձևակերպումների կատարման դիմաց կապված ապրանքների ներմուծման, արտահանման կամ տարանցիկ փոխադրման հետ, տնտեսվարող սուբյեկտներ են: Այն մերժեց իտալական կառավարության այն փաստարկը, որ մաքսային գործակալների գործունեությունը մտավոր

բնույթ է կրում և պահանջում է այնպիսի պայմաններով թույլտվություն և համաձայնություն, որից բխում է, որ նրանք տնտեսվարող սուբյեկտներ չեն:

Տնտեսվարող սուբյեկտների ասոցիացաները, անկախ իրենց իրավասուբյեկտությունից, ևս համարվում են Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ և 102-րդ հոդվածների սուբյեկտներ, եթե իրականացնում են առևտրային գործունեություն և իրենց նախաձեռնությամբ կարող են գործողություններ կատարել: Ասոցիացիաները կարող են պատասխանատվության ենթարկվել ցանկացած գործողության համար, որը խախտում է մրցակցային օրենսդրությունը՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ նրա անդամներն ասոցիացիան օգտագործում է որպես գործիք՝ իրենց հակամրցակցային վարքագիծը կոորդինացնելու համար: Սակայն տուգանքներ կարող են դրվել այն կազմակերպությունների վրա, որոնք ունեն իրավասուբյեկտություն (որպեսզի կարողանան հարկադրել): Ասոցիացիայի իրավասուբյեկտության բացակայության դեպքում տուգանքի կարող են ենթարկվել նրա անդամները իրենց կատարած խախտման սահմաններում:

Պետությունը, պետական մարմինները և մարմինները, որոնց նկատմամբ պետությունն ունի հատուկ կամ բացառիկ իրավունքներ, ևս կարող են համարվել տնտեսվարող սուբյեկտներ այն ծավալով, որքանով նրանք ընդգրկված են գործարար հարաբերությունների մեջ՝ անկախ նրանից, թե արդյոք վերջիններս օժտված են իրավաբանական անձի կարգավիճակով, թե՛ ոչ: Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ հոդվածը չի կիրառվում պետական գործողությունների նկատմամբ՝ անկախ նրանից, թե այդ գործողություններն իրականացվել են անմիջապես պետության կողմից, թե փոխանցվել են պետական կամ մասնավոր մարմնի: Սակայն ոչ պետական գործողությունները՝ անկախ նրանից՝ իրականացվել են պետության, թե պետական կամ մասնավոր մարմնի կողմից, 101-րդ հոդվածի կարգավորման առարկա են: Օրինակ՝ Հանձնաժողովը մրցակցային կանոնները կիրառեց կառավարության կողմից նշանակված զինի արտադրողների և վաճառողների խորհրդի նկատմամբ, որը սահմանել էր կոնյակի զինը, ազգային հեռահաղորդակցության նկատմամբ, որը, հանդիսանալով մենաշնորհի որոշակի ծառայություններ մատուցելու ոլորտում, կատարել էր հակամրցակցային գործողություններ, պետական սեփականություն հանդիսացող բանկերի, երկաթգծային տրանսպորտի մար-

www.lawinstitute.am

միների և փոստային մարմինների նկատմամբ¹⁷:

Չնայած նշվածից պարզ է, որ պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերությունները կամ պետական մարմինները կարող են որակվել որպես տնտեսվարող սուբյեկտներ որոշակի նպատակների համար, սակայն դա չի վերաբերում այն դեպքերին, երբ վերջիններս գործում են պետական իշխանության անունից կամ որպես պետական մարմին:

Արդյոք աշխատողները և արհմիությունները համարվում են տնտեսվարող սուբյեկտներ: Jean Claude Becu¹⁸ գործում ԵԱԳ-ն որոշեց, որ աշխատողները, որոնք իրենց աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվելու ժամանակաշրջանում ներառված են տնտեսվարող սուբյեկտում, որի աշխատողներն իրենք են և կազմում են տնտեսվարող միավորի մաս, չեն հանդիսանում տնտեսվարող սուբյեկտ՝ ԵՄ-ի մրցակցային օրենսդրության տեսանկյունից, սակայն նախկին աշխատողները, որոնք իրականացնում են իրենց անկախ բիզնեսը, կհամարվեն: Albany գործում ԵԱԳ-ն առնչվում էր մի խնդրի հետ, երբ գործատուներին ներկայացնող կազմակերպությունները և աշխատողները միասնաբար համաձայնել էին հիմնադրել միասնական կենսաթոշակային ֆոնդ, որը պատասխանատու կլիներ լրացուցիչ կենսաթոշակային ծրագրերի համար և պահանջում էին պետական մարմիններից ֆոնդի մասնակցությունը դարձնել պարտադիր: Դատական գործում առկա հարցերից մեկը կայանում էր նրանում, թե նման կազմակերպությունների միջև առկա համաձայնությունն արդյոք համաձայնություն է տնտեսվարող սուբյեկտների միջև: ԵԱԳ-ն գտավ, որ՝ ոչ: Խնդիրը կայանում է նրանում, որ Լիսաբոնի պայմանագրի գործառույթներն ուղղված են ոչ միայն մրցակցային քաղաքականությանը: Այն, զուգահեռ բազմաթիվ այլ ոլորտների, ներառում է նաև սոցիալական ոլորտը, որի նպատակը սոցիալական ոլորտում ԵՄ-ի և նրա անդամ պետությունների սերտ համագործակցությունն է, մասնավորապես ասոցիացիաների իրավունքներին և աշխատողների ու գործատուների միջև կնքվող կոլեկտիվ պայմանագրերին վերաբերող հարցերում:

Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ հոդվածը չի կիրառվում այն տնտեսվարող սուբյեկտների միջև համաձայնությունների նկատմամբ, որոնք մեկ տնտեսական կազմակերպություն են: Սրա ամենավառ օրինակները կարող են հանդիսանալ հիմնական և դուստր ընկերությունների միջև հա-

մաձայնությունները, պրինցիպալի և գործակալի միջև հարաբերությունները կամ համանմանորեն կապալառուի և ենթակապալառուի հարաբերությունները:

Այսպիսով, 101-րդ հոդվածը, որպես կանոն, չի կիրառվում հիմնական և դուստր ընկերությունների միջև ներկորպորատիվ համաձայնագրերի կամ պրակտիկայի վրա, եթե նրանք այնպիսի տնտեսվարող միավոր են, որում դուստրը չունի իրական անկախություն՝ որոշելու իր գործողությունների ուղղությունը շուկայում, և եթե համաձայնությունները կամ պրակտիկան վերաբերում են միայն խմբի ներսում խնդիրների տեղաբաշխմանը: Այսինքն՝ Լիսաբոնի պայմանագրի 101-րդ հոդվածը չի տարածվի տնտեսվարող սուբյեկտների համաձայնությունների վրա, եթե նրանց հարաբերություններն այնքան սերտ են, որ տնտեսականորեն կարելի է նրանց համարել մեկ միասնական կազմակերպություն: Նման դեպքերում մենք ավելի շատ գործ ունենք կազմակերպության ներսում գործառույթների տեղաբաշխման հետ, քան անկախ կազմակերպությունների միջև կայացված համաձայնությունների: Beguelin Import v GL Import Export¹⁹ գործում ԵԱԳ-ն որոշեց, որ Պայմանագրի 81(1)-րդ հոդվածը չի կիրառվում համաձայնությունների նկատմամբ, որոնք կայացվել են հիմնական և նրա դուստր ընկերությունների միջև, որը չնայած հանդիսանում է առանձին իրավաբանական անձ, սակայն որևէ տնտեսական անկախությամբ օժտված չէ:

Այսպիսով, մի քանի բիզնեսներ կարող են համարվել մեկ «տնտեսական կազմակերպություն», եթե նրանց միջև գոյություն ունեն վերահսկման հարաբերություններ: Սակայն այս հանգամանքը չի տարածվում համատեղ ձեռնարկությունների վրա: Համաձայնությունները, կնքված մեկ հիմնական ընկերության և համատեղ ձեռնարկության միջև, ընկնում են 101(1)-րդ հոդվածի կարգավորման ներքո, քանի որ համատեղ ձեռնարկությունները առանձին կազմակերպություններ են: Նմանապես մեկ տնտեսական միավոր չեն համարվի մի քանի պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերությունները, եթե նրանք կառավարվում են տարբեր պետական մարմինների կողմից, որոնք չեն համակարգում իրենց գործողությունները գործառույթների ներքին բաժանման հիման վրա²⁰:

Հիմնական հարցը կայանում է նրանում, թե արդյոք կայացված համաձայնության կողմերն ան-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

կախ են իրենց որոշումներն ընդունելիս, թե նրանցից մեկն ունի բավականաչափ վերահսկողություն մյուսի գործերի նկատմամբ, և թե վերջինս չունի «իրական անկախություն» իր գործողությունների ընթացքը որոշելիս:

«Ijsselcentrale»²¹ գործում Հանձնաժողովը գտավ, որ այն հանգամանքը, որ արտադրողները կազմում են հանրային էլեկտրաէներգիայի մատակարարման միասնական համակարգի մի մասը, չի նշանակում, որ նրանք մեկ տնտեսվարող սուբյեկտ են. նրանք առանձին իրավաբանական անձինք են, չեն կառավարվում մեկ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի կողմից և ունակ են անկախ որոշելու իրենց վարքագիծը:

Եթե դուստր ընկերությունը դառնում է հիմնական ընկերությունից անկախ, օրինակ՝ եթե այն վաճառվում է, համաձայնությունը երկու ընկերությունների միջև կարող է ընկնել Լիսաբոնի պայմանագրի 101(1)-րդ հոդվածի կարգավորման տակ այն պահից, երբ հիմնական ընկերություն-դուստր ընկերություն փոխհարաբերությունները դադարում են:

Կարելի է եզրահանգել, որ չնայած այն հանգամանքի, որ տնտեսվարող սուբյեկտների հասկացության սահմանումը ԵՄ-ի տնտեսական մրցակությանը վերաբերող իրավական ակտերում չի սահմանվում, սակայն այն պարզաբանվում է բազմաթիվ դատական մախադեպերով: Վերլուծելով «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացության շուրջ ձևավորված տեսակետները և մոտեցումները՝ կարելի է ասել, որ տնտեսվարող սուբյեկտներ են ֆիզիկական անձինք և բոլոր կազմակերպատիրական միավորները՝ անկախ կազմակերպատիրական միավորի իրավական կարգավիճակից և նրա ֆինանսավորման եղանակից, որոնք զբաղված են տնտեսական գործունեությամբ: Ընդ որում, ԵՄ-ի մրցակցային օրենսդրությունը չափանիշներ է սահմանել նաև տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից իրականացվող գործունեության համար. այն պետք է պատկանի տնտեսական գործունեության ոլորտին և կապված չլինի պետական մարմինների իրավասությունների իրականացման հետ: Այսպիսով, ԵՄ-ի մրցակցային օրենսդրության մեջ «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը համընդգրկում և բազմաբովանդակ հասկացություն է:

Ի տարբերություն ԵՄ-ի օրենսդրության՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը սահմանում է տնտեսվարող սուբյեկտի հասկացությունը: «Տնտեսական մրցակցության պաշտպա-

նության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը²² հիմնական հասկացությունների շարքում սահմանել է նաև «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը (4-րդ հոդված): Ընդ որում, «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը «Տնտեսական մրցակության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի ընդունման պահից ենթարկվել է որոշակի փոփոխությունների: «Տնտեսական մրցակության պաշտպանության մասին» «Հայաստանի Հանրապետության օրենքի մայր տարբերակում «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը սահմանված էր անհատ ձեռնարկատեր, առևտրային կազմակերպություն, ինչպես նաև անձանց խումբ»: Այնուհաստ է, որ նման ձևակերպումը չի անդրադառնում մրցակցային գործընթացում ներգրավված բոլոր սուբյեկտներին: 2007 թվականի փետրվարի 22-ին ընդունված «Տնտեսական մրցակության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով²³ «տնտեսվարող սուբյեկտ» հասկացությունը սահմանվեց հետևյալ կերպ. տնտեսվարող սուբյեկտ՝ ֆիզիկական անձ (այդ թվում՝ անհատ ձեռնարկատեր), իրավաբանական անձ, այլ կազմակերպություն, դրա ներկայացուցիչ, ներկայացուցչություն կամ մասնաճյուղ, անձանց խումբ: Այս ձևակերպմամբ ընդարձակվեց տնտեսվարող սուբյեկտ հանդիսացող անձանց շրջանակը (օրինակ՝ առևտրային կազմակերպության փոխարեն արդեն օգտագործվում էր իրավաբանական անձ հասկացությունը, որն ընդգրկում է ինչպես առևտրային, այնպես էլ ոչ առևտրային կազմակերպությունները): Սակայն պետք է նշել, որ 2007 թվականի ձևակերպումն էլ գերծ չէր թերություններից: Այն չէր ներառում պետական մարմիններին, որոնք ևս կարող են հանդիսանալ տնտեսվարող սուբյեկտներ: Նշենք, որ պետական մարմին հասկացությունը «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքն առանձին է սահմանում: Բացի այդ, 2007 թվականի ձևակերպման մեջ որպես տնտեսվարող սուբյեկտ էին հանդես գալիս նաև ներկայացուցիչը, ներկայացուցչությունը, մասնաճյուղը:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի²⁴ 318-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ մեկ անձի (ներկայացուցչի) կողմից ուրիշ անձի (ներկայացվողի) անունից լիազորագրի, օրենքի կամ դրա համար լիազորված պետական մարմնի կամ տեղական ինք-

www.lawinstitute.am

նակառավարման մարմնի ակտի վրա հիմնված լիազորությունների ուժով կնքված գործարքը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ստեղծում, փոփոխում ու դադարեցնում է անմիջականորեն ներկայացվողի համար: Տրված բնորոշումից երևում է, որ ներկայացուցիչն այն անձն է, որն իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակում հանդես է գալիս երրորդ անձանց հետ փոխհարաբերություններում՝ ներկայացվողի համար առաջացնելով իրավունքներ և պարտականություններ: Ներկայացուցչի իրավական վիճակն առանձնահատուկ է այնքանով, որ նա գործում է ոչ միայն ի շահ ուրիշի (ներկայացվողի), այլև նրա անունից: Այդ պատճառով ներկայացուցիչներ չեն համարվում այն անձինք, որոնք թեև գործում են ի շահ ուրիշի, բայց իրենց անունից (առևտրային միջնորդները, մրցութային կառավարիչները, կտակարարները և այլն), ինչպես նաև ապագայում հնարավոր գործարքների վերաբերյալ բանակցություններ վարելու լիազորությամբ օժտված անձինք²⁵:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի՝ «Ներկայացուցչություն է համարվում իրավաբանական անձի գտնվելու վայրից դուրս տեղակայված նրա առանձնացված ստորաբաժանումը, որը ներկայացնում է իրավաբանական անձի շահերը և իրականացնում դրանց պաշտպանությունը»:

Մասնաճյուղ է համարվում իրավաբանական անձի գտնվելու վայրից դուրս տեղակայված նրա առանձնացված ստորաբաժանումը, որն իրականացնում է նրա բոլոր գործառնությունները կամ դրանց մի մասը՝ ներառյալ ներկայացուցչության գործառնությունները:

Այսպիսով, ներկայացուցչությունները և մասնաճյուղերն իրավաբանական անձինք չեն, գործում են իրավաբանական անձի հաստատած կանոնադրությունների հիման վրա, նրանց ղեկավարները նշանակվում են իրավաբանական անձի կողմից և գործում են լիազորագրի հիման վրա: Ներկայացուցչությունների և մասնաճյուղերի պարտավորություններով պատասխանատու է ստեղծող իրավաբանական անձը:

Ստացվում է, որ ներկայացուցիչը, ներկայացուցչությունները կամ մասնաճյուղերը հանդես են գալիս մեկ ուրիշի անունից և վերջինիս համար էլ ձեռք են բերում իրավունքներ և ստանձնում պարտականություններ: Նման պայմաններում անհասկանալի է, թե ինչպես են ներկայացուցիչները, ներկայացուցչությունները կամ մասնաճյուղերը հան-

դիսանալու տնտեսավարող սուբյեկտներ՝ տնտեսական մրցակցության օրենսդրության իմաստով:

2011 թվականի ապրիլի 12-ին ընդունված «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով²⁶ «տնտեսավարող սուբյեկտ» հասկացությունը ենթարկվեց որոշակի փոփոխությունների: Այսպիսով, «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի գործող տարբերակում տնտեսավարող սուբյեկտ են համարվում արտոնագրային վճար վճարողները, անհատ ձեռնարկատերերը, իրավաբանական անձինք, այլ կազմակերպությունները, դրա ներկայացուցիչները, ներկայացուցչությունները կամ մասնաճյուղերը, անձանց խմբերը, առևտրային ցանցերը: «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված համակենտրոնացման դեպքում տնտեսավարող սուբյեկտ է համարվում նաև ֆիզիկական անձը: Ինչպես նկատում ենք, «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 2007 թվականի խմբագրության մեջ առկա խնդիրներն այստեղ ևս գոյություն ունեին: 2011 թվականին կատարված փոփոխությունների իմաստը կայանում էր նրանում, որ ֆիզիկական անձինք որպես այդպիսին չէին կարող հանդիսանալ տնտեսավարող սուբյեկտներ տնտեսական մրցակցության որևէ ոլորտում՝ բացառությամբ համակենտրոնացումների, քանի որ այլ բնագավառներում հանդես գալու համար նրանք պետք է զբաղվեին առևտրային գործունեությամբ, ինչի համար պետք է լինեին անհատ ձեռնարկատեր: Դրա հետ կապված՝ ֆիզիկական անձինք՝ որպես տնտեսավարող սուբյեկտ նախատեսվեցին միայն համակենտրոնացման համար, իսկ դրա փոխարեն մտավ «արտոնագրային վճար վճարող» հասկացությունը: Խնդիրը կայանում էր նրանում, որ «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի²⁷ համաձայն արտոնագրային վճար վճարող կարող են հանդիսանալ նաև որոշակի գործունեության տեսակներ իրականացնող անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ֆիզիկական անձինք: Բացի այդ փոփոխությունից «տնտեսավարող սուբյեկտ» հասկացությունը լրացվեց նաև «առևտրային ցանց» արտահայտությամբ: Առևտրային ցանց է հանդիսանում երկու կամ ավելի առևտրային օբյեկտների

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

համախումբը, որոնք գտնվում են ընդհանուր կառավարման ներքո կամ գործում են միևնույն առևտրային նշանի կամ անհատականացման այլ միջոցի ներքո: Սրա էությունը կայանում է նրանում, որ տնտեսվարող սուբյեկտ է հանդիսանում ոչ թե իրավաբանական անձը, այլ վերջինիս պատկանող առևտրային ցանցը: Գծվար է համաձայնել նման մոտեցման հետ, քանի որ առևտրային ցանցի մեջ մտնող առևտրային օբյեկտներն օժտված չեն տնտեսական ինքնուրույնությամբ և չեն կարող որոշել իրենց տնտեսական գործունեության ուղղությունը: Սակայն նման մոտեցում օրենսդիրը դրսևորել է՝ ել-

նելով գործնականում առաջացած խնդիրներից: Գործնականում խոչընդոտներ էին առաջանում իրավաբանական անձանց մրցակցային օրենսդրության խախտման համար պատասխանատվության ենթարկելու ժամանակ: Այդ իսկ պատճառով օրենսդիրն ընտրեց նման մոտեցում, որպեսզի այս կամ այն կերպ կարողանա զսպել տնտեսվարող սուբյեկտներին՝ չնայած այն հանգամանքի, որ դեռևս պարզ չէ, թե նոր մոտեցումը գործնականում ինչպես է կիրառվելու:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Տեսական գրականություն

1. Բարսեղյան Տ. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, առաջին մաս, երրորդ հրատարակություն, Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, Երևան 2006, 926 էջ:
2. Дубовицкая Е. А. Европейское корпоративное право: Свобода перемещения компаний в Европейском сообществе.- М.: Волперс Клувер, 2004, 149 стр. <http://www.twirpx.com/file/472279/> (26.03.2012).
3. Пилецкий А. Е. Теоретические проблемы предпринимательской правосубъектности: автореф. Дис. Док-ра юрид. Наук. М., 2006.
4. Clifford A. Jones, M. Phil. Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA. Oxford university press, 236 p.
5. Richard Wish Competition Law Fifth edition, Oxford University Press 2005. 989 p.
6. Lennart Ritter, W. David Braun European Competition Law, A Practitioner’s Guide, Third edition, Kluwer Internationa Law, 2004, 949 p.

Իրավական ակտեր

7. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրք՝ ընդունված 1998 թվականի մայիսի 5-ին, www.arlis.am:
8. ՀՀ օրենքը տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին, ընդունված է 2000 թվականի նոյեմբերի 6-ին, www.arlis.am (փոփոխությունները տես նույն տեղում):
9. ՀՀ օրենքն արտոնագրային վճարների մասին՝ ընդունված 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ին, www.arlis.am:
10. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union C 115/47, 9.5.2008 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:en:PDF> (26.03.2012).

Իրավակիրառ պրակտիկա

11. Case C-41/90 [1991] ECR I-1979, [1993] 4 CMLR 306.
12. UEFA’s Broadcasting Regulations OJ [2001] L 171/12, [2001] 5 CMLR 654.
13. Commission Decision of 27 October 1992 OJ [1992] L 326/31, [1994] 5 CMLR 177.
14. C-387/93 [1995] ECR I-4663, [1996] 1 CMLR 829.
15. Eco-Emballages OJ [2001] L 233/37, [2001] 5 CMLR 1096.
16. Peugeot, ECJ June 16, 1994, 1994 ECR I-2727.
17. COAPI, D.Comm. Jan. 30, 1995, 1995 OJ L 122/37.
18. Commission Report on Competition in Professional Services, COM(2004)83 final.
19. Vaessen/Moris, D.Comm. Jan 10, 1979, 1979 OJ L 19/32.
20. Case C-35/96 [1998] ECR I-3851, [1998] 5 CMLR 889.
21. Case C-22/98 [1999] ECR I-5665, [2001] 4 CMLR 968.
22. Case 22/71 [1971] ECR 949, [1972] CMLR 81.
23. Usinor/Sacilor-Normandie, D.Comm. April 2, 1982, 1982 OJ L 139/1.
24. OJ [1991] L 28/32, [1992] 5 CMLR 154.

Ինտերնետային կայքեր

25. www.europa.eu
26. www.arlis.am
27. www.twirpx.com

- ¹ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union C 115/47, 9.5.2008.
- ² Տե՛ս Дубовицкая Е. А. Европейское корпоративное право: Свобода перемещения компаний в Европейском сообществе.- М.: Волтерс лувер. 2004.- С.6-7.
- ³ Տե՛ս Пилецкий А. Е. Теоретические проблемы предпринимательской правосубъектности: автореф. Дис. Док-ра юрид. Наук. М., 2006 –С.9.
- ⁴ Տե՛ս Clifford A. Jones, M. Phil. Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA. Oxford university press. P. 25.
- ⁵ Case C-41/90 [1991] ECR I-1979, [1993] 4 CMLR 306, para 21.
- ⁶ Տե՛ս Richard Wish Competition Law Fifth edition, Oxford University Press 2005. P. 80-81
- ⁷ Տե՛ս օրինակ Case 61/80 Cooperative Stremesel-en Kleureselfabriek v Commission [1981] ECR 851, [1982] 1 CMLR 240.
- ⁸ Տե՛ս օրինակ Case 71/74 FRUBO v Commission [1975] ECR 563, [1975] 2 CMLR 123.
- ⁹ Commission Decision of 27 October 1992 OJ [1992] L 326/31, [1994] 5 CMLR 177, paras 13-14.
- ¹⁰ UEFA’s Broadcasting Regulations OJ [2001] L 171/12, [2001] 5 CMLR 654, para 47.
- ¹¹ Case C-387/93 [1995] ECR I-4663, [1996] 1 CMLR 829, para 50.
- ¹² Տե՛ս Eco-Emballages OJ [2001] L 233/37, [2001] 5 CMLR 1096, para 70: French local authorities were acting as undertakings when entering into contracts in relation to the collection of household waste.
- ¹³ Peugeot, ECJ June 16, 1994, 1994 ECR I-2727, paras 33-36
- ¹⁴ COAPI, D.Comm. Jan. 30, 1995, 1995 OJ L 122/37, paras 32-33, 36-47; տես Commission Report on Competition in Professional Services, COM(2004)83 final
- ¹⁵ Vaessen/Moris, D.Comm. Jan 10, 1979, 1979 OJ L 19/32, 34.
- ¹⁶ Case C-35/96 [1998] ECR I-3851, [1998] 5 CMLR 889.
- ¹⁷ Տե՛ս Lennart Ritter, W. David Braun European Competition Law, A Practitioner’s Guide, Third edition, Kluwer International Law, 2004. P. 51.
- ¹⁸ Case C-22/98 [1999] ECR I-5665, [2001] 4 CMLR 968.
- ¹⁹ Case 22/71 [1971] ECR 949, [1972] CMLR 81.
- ²⁰ Ֆրանսիական պետական երկու պողպատածուլական ընկերությունների միաձուլման գործում Հանձնաժողովը գտավ Փարիզի պայմանագրի 66-րդ հոդվածի համաձայն թույլտվության ստացման անհրաժեշտությունը. Usinor/Sacilor-Normandie, D.Comm. April 2, 1982, 1982 OJ L 139/1, 3.
- ²¹ OJ [1991] L 28/32, [1992] 5 CMLR 154, paras 22-24.
- ²² ՀՀ օրենքը տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին՝ ընդունված 2000 թվականի նոյեմբերի 6-ին. www.arlis.am
- ²³ «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 2007 թվականի փետրվարի 22-ին, www.arlis.am
- ²⁴ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրք՝ ընդունված 1998 թվականի մայիսի 5-ին, www.arlis.am
- ²⁵ Տե՛ս Բարսեղյան Ս., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, առաջին մաս, երրորդ հրատարակություն, Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, Երևան 2006, էջ 390:
- ²⁶ «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու» մասին ՀՀ օրենք՝ ընդունված 2011 թվականի ապրիլի 12-ին, www.arlis.am
- ²⁷ ՀՀ օրենքն արտոնագրային վճարների մասին՝ ընդունված 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ին, www.arlis.am

РЕЗЮМЕ

Субъекты конкурентного права в Европейском Союзе

В статье делается попытка представить субъекты вовлеченные в конкурентные правоотношения, выявить особенности определения и регулирования их деятельности. В работе особое внимание уделяется соотношению понятий «хозяйствующие субъекты», «юридическое лицо», «компания», а так же представляется круг лиц хозяйствующих субъектов с точки зрения законодательства ЕС о конкуренции и особенностях их участия в конкурентных правоотношениях. Кроме того, в работе представлены субъекты закона Республики Армении о конкуренции.

SUMMARY

The subjects of the competition Law in the European Union

The article is aimed at presenting the undertakings concerned in the competition relationships, study the peculiarities of their disclosure and the regulation of their conduct. The study pays special attention to the correlation of the concepts «undertaking», «legal person», «company», then presents the scope of the persons concerned undertakings in the view of EU competition legislation and the peculiarities of their participation in competition relations. In addition the work represents competition law subjects of the Republic of Armenia.